Nationella prov i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare

Uppföljning kurs B – provversion B4 & B5, 2023

Marie Gustavsson & Sebastian Hedberg

Sfi-provet
Institutionen för ämnesdidaktik

Stockholms universitet

Inledning

Nationella prov i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare konstrueras av en grupp vid Institutionen för ämnesdidaktik, Stockholms universitet, hädanefter kallad provgruppen. De nationella provens huvudsakliga syfte är att stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygsättning samt att ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kursplanens mål och kunskapskrav för respektive kurs uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå. Det finns inget specificerat datum då de nationella proven ska genomföras eftersom sfi-undervisningen bedrivs under hela året och kurser kan påbörjas och avslutas löpande. De enskilda proven kan således vanligtvis användas under en längre tidsbegränsad period men med ett fast första och sista datum som anges i sidfoten på varje delprovs förstasida. Utbildningsanordnarna erbjuder i regel prov kontinuerligt under hela året.

I denna rapport behandlas nationella prov B4 och B5 som använts av utbildningsanordnare under 2023, från och med respektive provversions första tillåtna provdatum[1] till och med den 31 december 2023.

Inledningsvis beskrivs hur konstruktionsprocessen ser ut och provets sammansättning, därefter redogörs för hur insamlingen av resultat och lärarenkäter har gått till. Avslutningsvis redovisas och kommenteras resultat för respektive provversion och färdighet och i samband med detta görs också jämförelser av resultat över tid.

Konstruktionsprocessen för provet

Det praktiska arbetet med att ta fram ett prov sträcker sig över cirka 12 månader och involverar utöver provgruppen och Skolverket även referenslärare och utprövningskolor. All konstruktion utgår från testspecifikationer som preciserar innehåll, format och tidsåtgång. Utveckling av ett prov förutsätter att uppgifter granskas och utvärderas kontinuerligt under framtagningsprocessen av personer med relevant utbildning och erfarenhet och därför är referensgrupper knutna till proven. Referensgrupperna som är knutna till de nationella proven i sfi består till största del av erfarna lärare i kommunal vuxenutbildning runtom i landet, men även aktiva forskare inom ämnet svenska som andraspråk och medarbetare på Nationellt centrum för svenska som andraspråk ingår i grupperna. Referensgruppens uppgift är att i olika skeenden i konstruktionsprocessen granska och utvärdera proven men också att delta i bedömning av elevexempel liksom i processen att fastställa kravgränser för provbetyg.

En viktig del i processen att ta fram nya provversioner är utprövning och samtliga delprov prövas ut i sin helhet enligt samma rutiner som vid genomförande av ordinarie prov. För delprov Höra och Läsa genomförs utprövningen i två omgångar. Delprov Skriva och delprov Tala genomförs löpande under provens konstruktionsprocess.

Utprövningsresultaten för de receptiva delproven Höra och Läsa bearbetas statistiskt och analyser från den första utprövningen används tillsammans med kvalitativa analyser som stöd i arbetet med att välja, utveckla och bearbeta uppgifter. Analyserna

[1] Första tillåtna provdatum var 2023-06-12 för prov B4 och 2023-12-04 för prov B5. De båda provversionerna har en användningstid på skolorna på tre år fr. o. m. första tillåtna provdatum, vilket innebär t. o. m. 2026-06-12 för B4 och t.o.m. 2026-12-04 för B5.

från den större utprövningen används för att fastställa den slutgiltiga sammansättningen av uppgifter som ska ingå i provversionen, vilket görs av provgruppen tillsammans med provansvarig från Skolverket. Samtidigt väljs elevtexter från utprövningen av delprov Skriva ut och ett bedömarmöte hålls där lärare tillsammans med provgruppen bedömer ett antal texter. Bedömningarna från bedömarmötet används för att ta fram kravgränser samt för att ta fram kommenterade exempel på elevlösningar som uppnår respektive inte uppnår kraven för delprovet. När samtliga delprov har fastställts och instruktioner för genomförande och övrig information till lärare är färdigskrivna layoutas provet. Därefter genomförs en kravgränssättning av de receptiva delproven och kravgränser fastslås för delproven Läsa respektive Höra. För delprov Tala finns kommenterade elevlösningar som uppnår kraven för delprovet i bedömningsstödet Samtal på gång.

Provets sammansättning

Provkonstruktionen utgår från kursplanen för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (SKOLFS, 2017:19) av vilken framgår att grunden för bedömningen ska vara elevens förmåga att använda det svenska språket på ett begripligt sätt och för olika syften i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv med en given progression mellan kurserna. Det innebär att på kurs B förväntas eleven kunna hantera ett enkelt språk i vardagliga situationer medan eleven på kurs D förväntas hantera ett mer komplext språk inom fler domäner. Kursplanen utgår från en kommunikativ, funktionell, syn på språk vilket innebär att man utgår från att all språkanvändning sker i ett visst syfte och i en viss social kontext (Ahlgren m.fl. 2016). För att kunna göra relevanta och adekvata språkliga val i förhållande till olika sociala och kommunikativa situationer behöver språkanvändaren ha kunskap om såväl det språkliga systemet som kunskap om hur systemet används. Föresatsen är att provuppgifterna ska vara så autentiska som möjligt, det vill säga att de ska vara utformade så att de liknar uppgifter som var och en kan ställas inför i sitt dagliga liv.

De nationella proven för sfi prövar färdigheterna: hörförståelse, läsförståelse, muntlig interaktion och produktion samt skriftlig produktion, uppdelade i fyra delprov. Dessa speglar de fem kunskapsområden som finns beskrivna i kursplanen.

Delprov Tala

I delprov Tala prövas muntlig interaktion och produktion vilket för kurs B avser förmågan att med stöd och med ett enkelt språk tala och samtala om välbekanta ämnen som eleven kan möta i vanliga situationer i vardagslivet. Vidare prövas förmågan att delta i samtal med en samtalsledare och med stöd berätta och besvara frågor om exempelvis skola, arbete, boende, familj/vänner och intressen/vardagssysslor.

I delprov Tala för kurs B prövas muntlig interaktion och produktion i en uppgift där eleven ska samtala med läraren/samtalsledaren om välbekanta ämnen.

Delprov Skriva

I delprov Skriva prövas skriftlig produktion vilket för kurs B avser förmågan att skriva enkla texter för att kommunicera i vanliga situationer som eleven kan ställas inför i vardagslivet. Vidare prövas förmågan att skriva enkla och begripliga korta texter för

att berätta om sig själv samt beskriva upplevda händelser. De ämnen eleven förväntas klara av att skriva om rör vanliga situationer i elevens vardagsliv, exempelvis skola, arbete, boende, familj/vänner, intressen/vardagssysslor.

För kurs B prövas skriftlig produktion i en uppgift där eleven uppmanas att berätta om sig själv eller om en självupplevd händelse.

Delprov Höra

I delprov Höra prövas elevens förmåga att förstå tydligt, enkelt tal i vanliga situationer i vardagslivet.

I delprovet för kurs B förekommer en variation av korta och enkla, det vill säga tydliga och anpassade, talade texter om välbekanta ämnen som eleven kan möta i vanliga situationer i vardagslivet. Det kan till exempel vara uttalanden där någon berättar om sig själv eller om ett vardagligt ämne. Det kan vidare röra sig om samtal mellan två för varandra bekanta eller obekanta personer. Andra talade texter kan exempelvis vara nyheter, allmänna och personliga meddelanden och instruktioner.

För att lösa uppgifterna i delprovet ska eleven kunna uppfatta konkret och tydligt uttryckt information och visa sin förståelse genom att svara på frågor om datum, tider, platser, personer, aktiviteter och priser, till exempel när eller var något sker, hur något ska göras eller vad någon gör. Dessutom ska eleven kunna uppfatta ett mer övergripande innehåll i talade texter där sambanden framgår tydligt och där nyckelord och -fraser återfinns i närliggande delar av texten. Eleven visar då sin förståelse genom att till exempel svara på frågor om vad någon vill eller tycker, vad ett nyhetsinslag handlar om eller vad personerna i ett samtal kommer överens om. För att lösa uppgifterna i delprovet ska eleven även kunna hantera konkurrerande information som förekommer i text och svarsalternativ.

I proven för kurs B är hörförståelsen fördelade på två provdelar, Höra A och Höra B. Antalet deluppgifter som ingår i delprov Höra är 25 för B4 och 26 för B5.

Delprov Läsa

I delprov Läsa för kurs B prövas elevens förmåga att läsa och förstå enkla texter i vanliga situationer i vardagslivet.

I delprovet förekommer en variation av enkla, det vill säga korta och anpassade, texter om välbekanta ämnen som eleven kan möta i vanliga situationer i vardagslivet. Det kan vara texter som innehåller information och instruktioner, till exempel meddelanden, annonser, reklam, tabeller eller scheman. Det kan vidare röra sig om berättande och beskrivande texter, till exempel kortare tidningsartiklar, personliga uttalanden samt mejl och sms.

För att lösa uppgifterna i delprovet ska eleven kunna uppfatta konkret och tydligt uttryckt information och visa sin förståelse genom att svara på frågor om datum, tider, platser, personer, aktiviteter och priser, till exempel när eller var något sker, hur något ska göras, vad någon gör eller vad någon vill. Dessutom ska eleven kunna uppfatta ett

mer övergripande innehåll i texter där sambanden framgår tydligt och där nyckelord och -fraser återfinns i närliggande delar av texten. Eleven visar då sin förståelse genom att till exempel svara på frågor om vad någon vill eller tycker, vad någon gör eller ska göra, och i enstaka fall även varför någon gör något. Eleven visar även sin förståelse genom att para ihop en bild med ett kortare textstycke. För att lösa uppgifterna i delprovet ska eleven även kunna hantera konkurrerande information som förekommer i text och frågornas svarsalternativ.

I proven för kurs B är läsförståelsen fördelad på två provdelar, Läsa A och Läsa B. Antalet deluppgifter som ingår i delprov Läsa är 35 prov för både B4 och för B5.

Utprövning

Som nämnts tidigare är utprövningen av delproven en viktig del i processen med att ta fram nya provversioner och samtliga delprov prövas ut i sin helhet enligt samma rutiner som vid genomförande av ordinarie prov. Utprövning av delproven som ingår i provversionerna B4 och B5 genomfördes under åren 2022–2023.

Delprov Tala för provversionerna B4 och B5, består av återanvända uppgifter och prövades på 6 elever vardera under provens utprövningsperioder 2022.

Utprövningar av delprov Skriva för prov B4 genomfördes på 60 elever under 2022. Delprov Skriva för B5 bestod av en återanvänd uppgift som tidigare prövats på 58 elever, under 2020. För båda provversionerna prövades delprovet på elever från på både studieväg 1 och 2.

Utprövningen för delprov Höra genomförs tillsammans med delprov Läsa i två omgångar. För prov B4 genomfördes en första utprövning av delprov Höra och delprov Läsa i september 2022 – 42 elever deltog i utprövningen av delprov Höra och 52 elever prövade delprov Läsa. Efter revidering prövades uppgifterna till delprov Höra av ytterligare 168 elever för delprov Höra och 183 elever för delprov Läsa, under november 2022. För prov B5 gäller att 53 elever deltog i en första utprövning av delprov Höra och delprov Läsa i mars 2023. Ytterligare 204 elever deltog i en andra utprövning av delproven under maj och juni 2023. Utprövningarna hade geografisk spridning i landet och eleverna kom huvudsakligen från studieväg 2 (för B4 var andelen elever från studieväg 2 drygt 65, för B5 var andelen lägre, drygt 50 procent). Även elever från studieväg 1 deltog i samtliga dessa utprövningar.

Insamling

För att kunna följa upp elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven i svensk skola, för forskning och för utveckling av de nationella proven, samlas provresultat in från genomförda nationella prov. Lärare skickar in provresultat för två insamlingar. Den ena insamlingen gäller rapportering av delprovsresultat och provbetyg för samtliga elever i alla skolor. Insamlingen är en del av Sveriges officiella statistik och görs av Statistiska centralbyrån (SCB). Uppgifterna lämnas in till SCB från huvudmännen eller direkt från skolenheterna.

Den andra insamlingen görs för att provgruppen ska ha möjlighet att analysera och vidareutveckla proven. Anordnare ombeds därför att skicka in genomförda prov från var femte elev samt lärarenkäter tillsammans med berörda elevers bakgrundsuppgifter direkt till provkonstruktören. I samband med denna insamling ombeds lärare även att fylla i en enkät där de får utvärdera det genomförda provet. I enkäterna får lärarna svara på frågor om innehåll, svårighetsgrad, tid för genomförande, i hur hög grad bedömningsprotokoll och elevexempel har fungerat som stöd vid bedömning och hur lärarna på den aktuella skolan organiserar bedömning och sambedömning.

Insamlingen av resultat och enkäter hos provkonstruktören pågår under en ettårsperiod från och med första provdatum.

Provresultat med kommentarer

Elever som har genomfört de nationella proven för kurs B i relation till utbildningsbakgrund

Kurs B kan vara både nybörjarkurs på studieväg 2 och fortsättningskurs på studieväg 1. Utformningen av dessa kurser kan se olika ut men mål och betygskriterier är desamma.

Tabell 1. Andel elever som genomfört de nationella proven B12–B18; B1-B5 på riksnivå 2018–2023 i procent kategoriserat efter skolbakgrund (Skolverket 2018, 2019, 2021, 2022, 2023)

	NP12 2018	NP13 2018	NP14 2019	NP15 2019	NP16 ht 2021	NP17 ht 2021	NP18 ht 2021	NP1 2022	NP2 2022	NP3 2022	NP4 2023	NP5 2023
0–3 år	7,8	7,0	11,7	9,2	15,3	9,7	6,5	11,5	10,7	12,0	11,5	9,0
4–6 år	11,9	12,3	12,8	12,7	12,2	11,3	9,3	11,4	10,6	11,0	11,9	14,5
7–9 år	25,0	27,0	24,4	23,4	22,8	18,4	20,6	16,4	16,2	17,5	15,4	15,8
10–12 år	32,7	29,4	28,1	26,9	25,1	32,1	22,9	29,5	26,2	28,2	28,1	25,6
13 år +	16,0	18,0	14,4	19,2	12,4	12,6	8,4	16,0	16,0	13,8	16,4	11,1
Okänd	6,6	6,3	8,5	8,7	12,2	15,9	32,3	15,1	20,3	17,4	16,7	23,5
n	3073	1191	2165	762	634	495	388	6203	3135	474	1329	241

n = antal prov i urvalet från den nationella statistiken för respektive prov för angivet år.

Tabell 1 ovan visar andelen elever som har genomfört de nationella proven från B12 (2018) till B5 (2023) på riksnivå kategoriserat efter skolbakgrund. Tabellen visar även det totala antalet elever som har genomfört respektive provversion under angivet år eller termin. Notera att endast resultat från ett år redovisas för varje provversion samtidigt som användningstiden för en provversion som regel sträcker sig över flera år. Således redovisas endast ett urval av resultaten på riksnivå för respektive provversion.

Skolverket sammanställer och redovisar resultat för de nationella proven per kalenderår. Då de olika provversionerna har sitt första provdatum vid olika tidpunkter under året, inverkar det på antalet genomförda prov för respektive provversion i tabellen så att de provversioner som ges ut sent på året har ett lägre antal genomförda prov än de som ges ut tidigt. Exempelvis gavs prov B5 ut först i december 2023 vilket

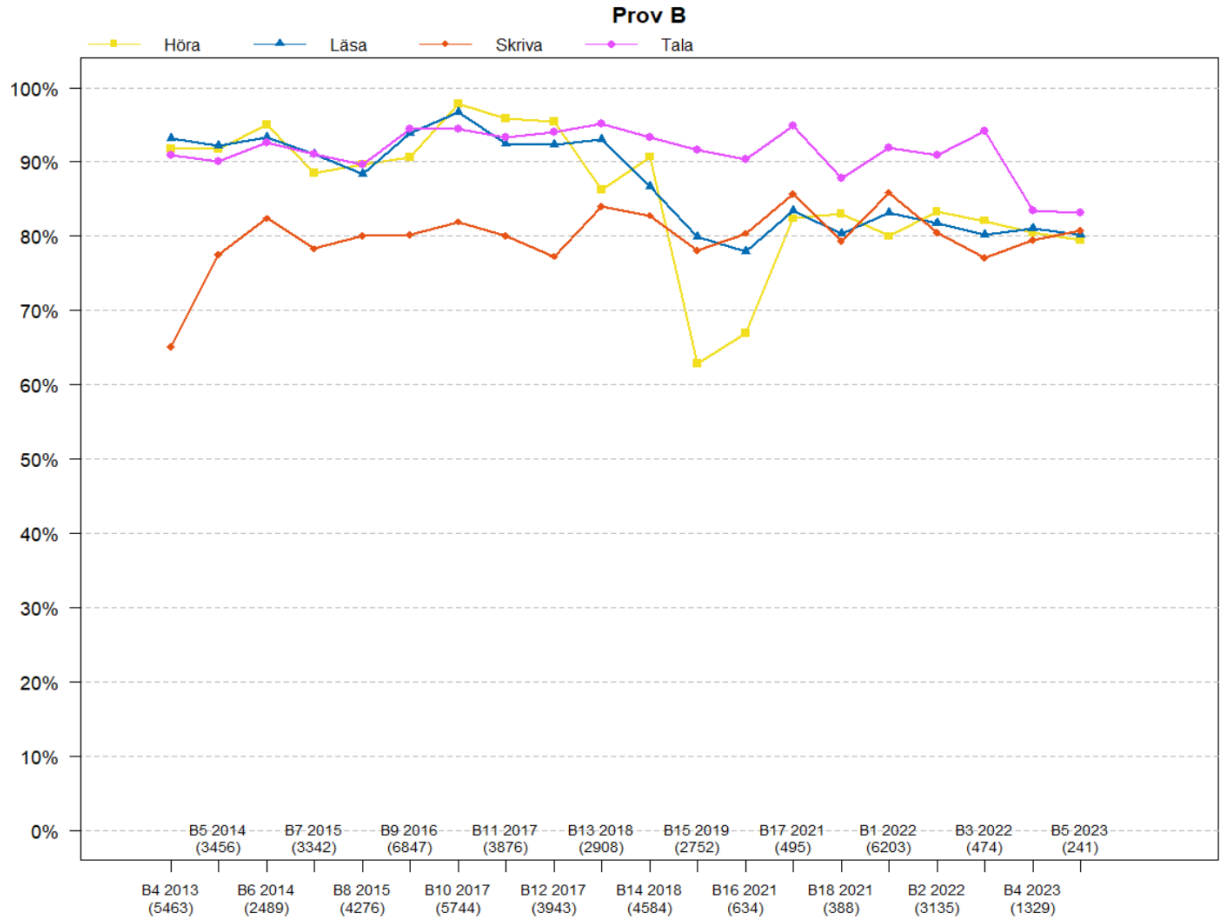
förklarar att antal genomförda prov är avsevärt färre för B5 än för B4, vilket gavs ut i juni samma år[2].

Enligt kursplanen vänder sig kurs B till elever med kort utbildningsbakgrund. Trots detta kan det konstateras att andelen elever med 13 eller fler års utbildning är relativt hög bland elever som genomfört ett nationellt prov för kurs B för flertalet prov från B12 (2018) och framåt. Värt att notera är också att andelen med okänd studiebakgrund ökar från prov B16 (2021) och framåt.

Resultat på nationell nivå

I detta avsnitt redovisas delprovsresultat för provversionerna B4 (2013) – B5 (2023) i SCB:s insamling på nationell nivå.

Diagram 1 – Andel elever som uppnått kraven per delprov, inom parentes antal prov i urvalet från den nationella statistiken för angivet år

Diagrammet ovan visar andel godkända elever per delprov på nationell nivå under provens uppföljningsperioder. Då prov B5 (2023) har haft en mycket kort insamlingsperiod är provets urval begränsat bör resultatet tolkas med försiktighet. Det samma gäller för B3 (2022). Resultaten från B16, B17 och B18 fanns på grund av

[2] Notera också att då proven delvis var inställda under 2020 och 2021 saknas underlag för NP 16 2020 och NP 17 2020 på nationell nivå. Av samma skäl finns endast underlag för provversion 18 genomförda under höstterminen 2021.

Covid 19-pandemin endast tillgängliga från hösten 2021 och även de urvalen är därför begränsade och avsevärt mindre än för tidigare provversioner. Därför bör också dessa resultat tolkas med försiktighet.

Av diagrammet framgår att Tala är det delprov med högst andel elever som uppnått kraven. Resultaten har varit relativt stabila över tid, med en andel elever som uppnår kraven på mellan 90 och 95 procent. För prov B18 (2021) som genomfördes under Covid 19-pandemin är det dock färre elever som uppnår kraven för delprovet än för tidigare provversioner. Andelen elever som uppnår kraven ligger där strax under 90 procent. Därefter ökar resultaten och andelen elever som uppnår kraven för delprovet för provversionerna B1–B3 (2022) och ligger där åter i linje med resultaten innan pandemin, mellan 90 och dryga 90 procent. För B4 (2023) respektive B5 (2023) kan noteras att andelen elever som uppnår kraven för delprovet sjunker till strax under 85 procent.

Skriva är det delprov som jämfört med de andra delproven har haft det lägsta resultatet. Andelen elever som uppnår kraven för delprovet är lägst i provversion B4 (2013), lite drygt 65 procent. Resultaten ökar sedan till lite knappt 80 procent för B5 (2014). Därefter varierar resultaten för delprovet något mellan cirka 80 och drygt 85 procent fram till B3 (2022), där andelen elever som uppnår kraven för delprovet sjunker till något under 80 procent. För provversionerna B4 (2023) och B5 (2023) kan noteras att ligger andelen elever som uppnår kraven för delprovet åter på cirka 80 procent.

Resultaten för delprov Läsa har varierat något över tid. Andelen elever som når kraven för delprovet ligger relativt stabilt runt 90 procent fram till prov B13 (2018). Därefter har resultaten en svagt nedåtgående trend, till en nivå omkring 80 procent för B15 (2019). Andelen elever som uppnår kraven för delprovet ligger sedan kvar på en nivå omkring 80 procent fram till och med B3 (2022). Resultatet för delprov Läsa för provversionerna B4 (2023) och B5 (2023) ligger i linje med resultaten för de närmast föregående provversionerna, med en andel elever som uppnår kraven för delprovet på cirka 80 procent.

För delprov Höra ligger andelen elever som uppnår kraven för delprovet runt 90 procent fram till prov B14 (2018). Provversion B15 (2019) utmärker sig med ett markant lägre resultat, med en andel elever som uppnår kraven för delprovet strax över 60 procent [3]. Även delprov Höra för B16 (2021), som genomfördes under Covid 19-pandemin, har ett relativt lågt resultat. Därefter vänder resultaten uppåt till runt 80 procent för prov B18 (2021) och ligger sedan kvar på ungefär samma nivå för provversionerna B1 (2022) – B3 (2022). Resultatet för delprov Höra för B4 (2023) och B5 (2023) ligger i linje med dessa, med en andel elever som uppnår kraven för delprovet på 80 procent.

Sammanfattningsvis kan man notera att resultaten för delprov Läsa, Höra och Skriva från provversion B1 (2022) och framåt är relativt stabila över tid med endast mindre

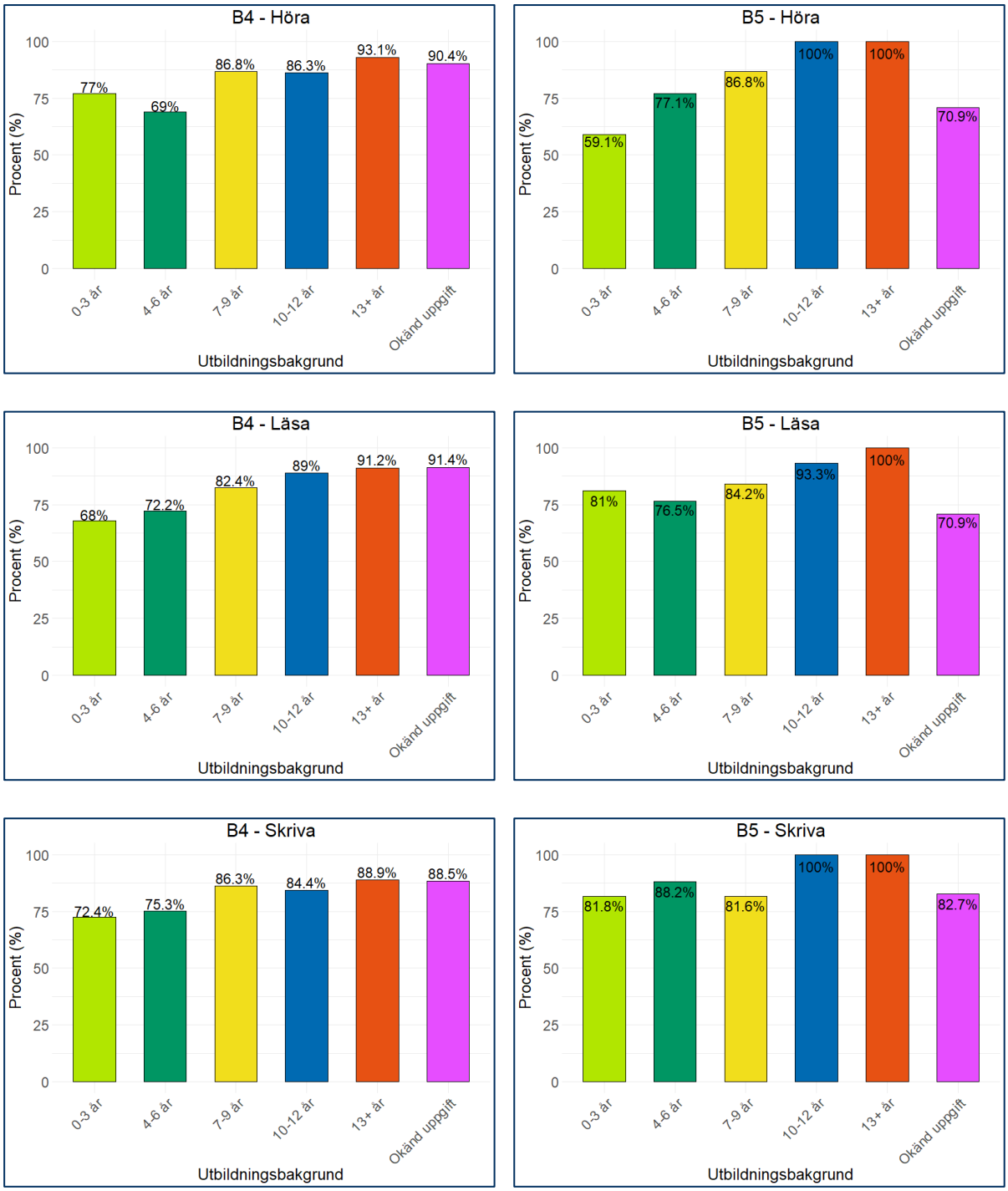
[3] Resultatet för B15 berodde på att denna versions hörförståelsedel var relativt svår samtidigt som rutinerna vid kravsättningen visade sig ha brister. Efter provversion B15 och B16 har nya rutiner och en ny kravsättningsmetod implementerats för de nationella proven i sfi.

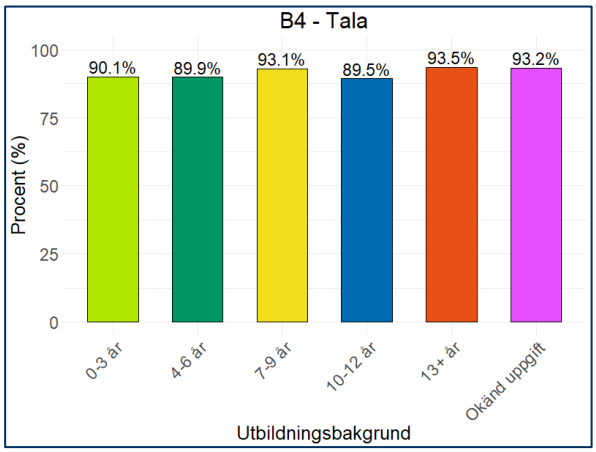
förändringar i resultat mellan provversionerna. Delprov Tala för B4 (2023) och B5 (2023) utmärker sig dock, genom att en lägre andel av eleverna uppnår kraven för delprovet jämfört med flertalet tidigare provversioner.

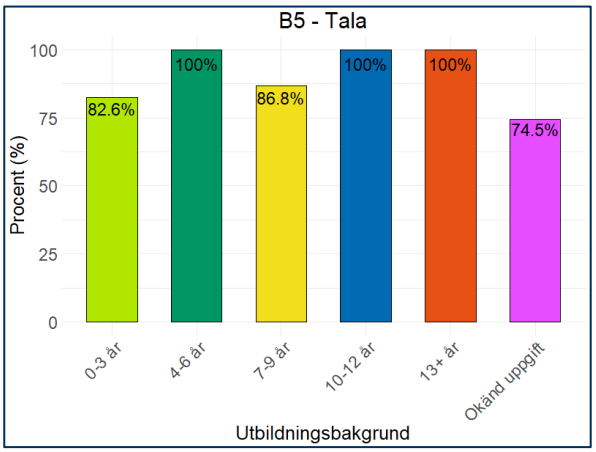
Resultat på nationell nivå utifrån utbildningsbakgrund

I diagrammen nedan redovisas andelen elever per delprov som når kraven för respektive delprov under insamlingsperioden 2023, uppdelat på elevernas utbildningsbakgrund.

Diagram 2–9. Andel elever som uppnått kraven per delprov på nationell nivå per delprov, kategoriserat efter skolbakgrund

Resultatet som framgår av diagrammen ovan ligger i linje med den bild som tecknats i tidigare uppföljningsrapporter, som har visat ett samband mellan längre utbildningsbakgrund och högre resultat. Det gäller framförallt delprov Läsa och delprov Skriva där andelen elever med ett godkänt resultat är högre för elever med en utbildningsbakgrund på tio år eller mer. Detta samband tenderar även att finnas för resultat på delprov Höra, men mindre framträdande där. För delprov Tala brukar skillnaderna vara mycket små.

Resultaten på delprovsnivå för elever utifrån utbildningsbakgrund för provversionerna B4 följer i stort samma bild som tecknats i tidigare uppföljningsrapporter. Skillnaderna i resultat mellan elever med högre utbildningsbakgrund och de med lägre är högst på delprov Läsa och delprov Skriva och lägst för delprov Tala.

Resultaten för delproven kopplat till elevers utbildningsbakgrund för provversion B5 avviker något från resultaten för B4. Skillnaderna i resultat mellan olika utbildningsgrupper är större för delprov Höra och delprov Tala jämfört med resultaten för B4. Då antalet elever som genomfört prov B5 är mycket lågt bör dock resultatet tolkas med försiktighet.

Sambandet mellan elevernas utbildningsbakgrund och resultat på de olika delproven för B4 (2023) och B5 (2023) liknar de resultat som har uppmärksammats även i andra storskaliga språktest, se exempelvis en nyligen publicerad rapport från ALTE (Carlsen m.fl., 2023).

Provgruppens insamling av prov och enkätresultat med kommentarer

Som nämnts ovan samlar provgruppen in ett urval genomförda prov för att kunna utvärdera och utveckla proven. Insamlingen gör det möjligt för provgruppen att följa upp resultat på uppgiftsnivå och på så sätt kunna analysera avvikelser eller trendbrott för proven. Dessutom ombeds lärare att svara på en lärarenkät till varje provversion.

Inskickade prov

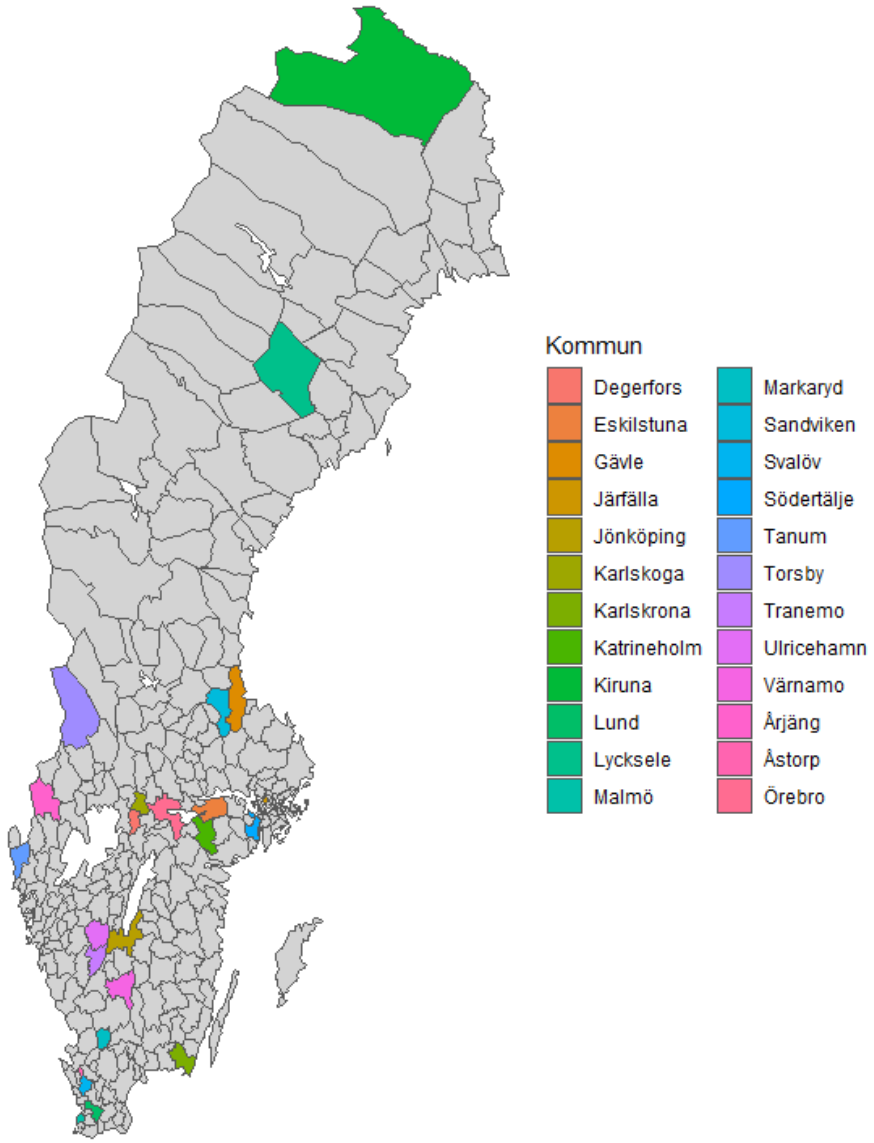
Antalet inskickade prov till konstruktören är 79 för prov B4 (2023) och 80 för B5 (2023). Provgruppen använder det inskickade materialet för fortsatt analys av uppgifter och elevprestationer i det löpande arbetet med utveckling av proven. Då

antalet inskickade prov tenderar att vara lågt i förhållande till antalet genomförda prov under insamlingsperioden, redovisas inte någon analys på uppgiftsnivå i den här rapporten.

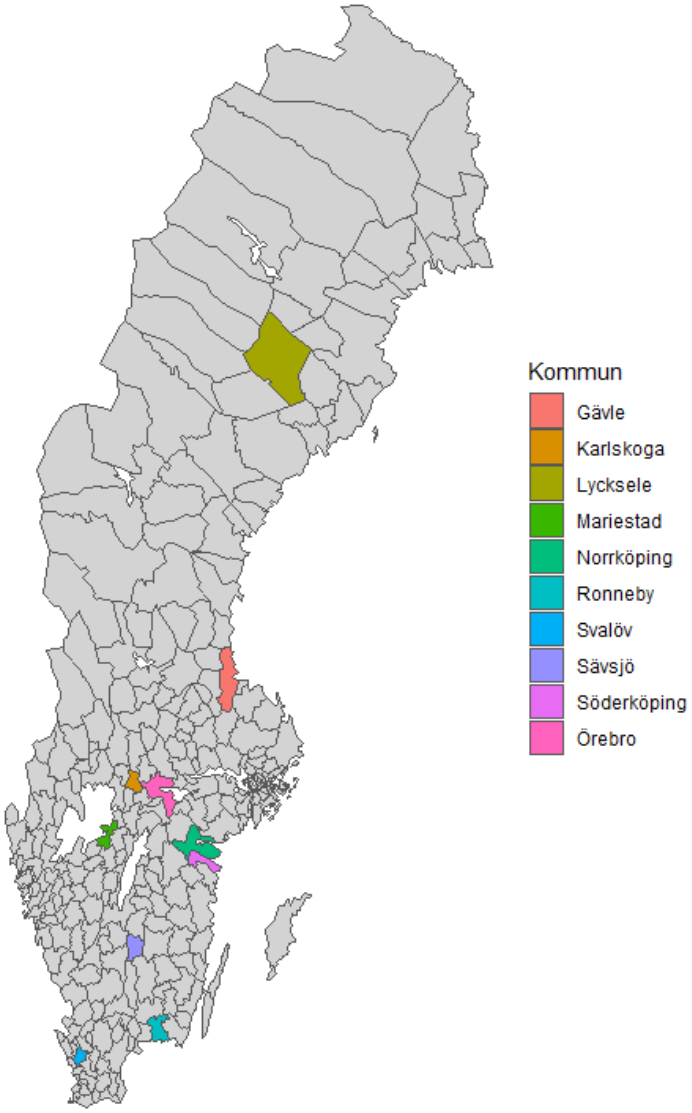
Enkätresultat med kommentarer

Provgruppen vill rikta ett stort tack till de lärare som svarat på enkäten till proven. 60 svar från 24 olika kommuner har inkommit på lärarenkäten för prov B4 och för prov B5 har 32 svar skickats in från 10 kommuner. I figurerna nedan framgår vilka kommuner som skickat in svar på lärarenkäten till provkonstruktören. I figur 1–2 nedan framgår vilka kommuner som skickat in svar på enkäten till konstruktören.

Figur 1. Kommuner som skickat in svar på lärarenkäten för provversion B4

Figur 2. Kommuner som skickat in svar på lärarenkäten för provversion B4

I enkäten som hör till proven har lärarna bland annat fått svara på frågor om innehållet i delproven, frågor om i vilken utsträckning man har haft hjälp av bedömningsanvisningar och elevexempel till de produktiva delproven Tala och Skriva, om proven som helhet är ett stöd för betygssättning på kursen, samt frågor om hur väl elevernas resultat på delproven överensstämmer med lärarens bedömning av elevernas övriga prestationer på kursen. Lärarna har även möjlighet att lämna kommentarer på provversionerna när de svarar på enkäten. En del av resultaten presenteras nedan, men observera att det låga antalet svar och kommentarer i enkäterna gör att det är svårt att dra några säkra slutsatser och urskilja mer generella tendenser.[4]

[4] Resultatet redovisas på enhetsnivå under förutsättning att minst fem svar lämnas. Vid färre än fem svar finns risk att röja enskilda personers identitet. De öppna kommentarerna i enkäterna är frivilliga. De flesta lärare väljer dock att endast kryssa i de fasta svarsalternativen i enkäten.

Provet som stöd för betygssättning

De lärare som svarat på enkäten har haft stöd av provet vid betygssättning. I enkäten fick man ta ställning till påståendet ”Provet som helhet är ett stöd för betygsättningen på kursen” och välja bland svaren ”instämmer helt”, ”till stor del”, ”till viss del”, ”inte alls” och ”kan ej svara”. En majoritet av lärarna instämmer helt eller till stor del med påståendet (47,5 respektive 37,3 procent för B1; 33,3 respektive 33,3 procent för B2; 57,6 respektive 33,3 procent för B3; för B1 och B2 instämmer 10,2 respektive 15,1 procent till viss del). Ingen av lärarna anger ”inte alls”.

Elevernas resultat på delproven och övriga prestationer på kursen

I enkäten fick lärarna även ange hur väl man anser att elevernas resultat på delproven överensstämmer med elevernas övriga prestationer på kursen för den färdighet som testas i delprovet. Man fick välja bland svaren ”ja, i hög grad”, ”ja, i ganska hög grad”, ”ja, men i ganska låg grad”, ”nej, inte alls” och ”kan ej svara”. Majoriteten av lärarna anger här ”i hög grad” eller ”i ganska hög grad” för samtliga färdigheter. Ingen av lärarna anger ”nej, inte alls”.

Delprov Höra

För delprov Höra B4 anger 50 procent av lärarna att elevernas resultat på delprovet ”i hög grad” överensstämmer med elevernas övriga prestationer på kursen och 30 procent av lärarna anger ”i ganska hög grad”. För delprov Höra B5 anger 34,4 procent av lärarna ”i hög grad” och 43,7 procent anger ”i ganska hög grad”.

Delprov Läsa

För delprov Läsa B4 anger 43,3 procent av lärarna att elevernas resultat på delprovet ”i hög grad” överensstämmer med elevernas övriga prestationer på kursen och 30 procent av lärarna anger ”i ganska hög grad”. För delprov Läsa B5 anger 50 procent av lärarna ”i hög grad” och 31,2 procent anger ”i ganska hög grad”.

Delprov Skriva

För delprov Skriva B4 anger 56,7 procent av lärarna att elevernas resultat på delprovet ”i hög grad” överensstämmer med elevernas övriga prestationer på kursen och 23,3 procent av lärarna anger ”i ganska hög grad”. För delprov Skriva B5 anger 56,2 procent av lärarna ”i hög grad” och 28,1 procent anger ”i ganska hög grad”.

Delprov Tala

För delprov Tala B4 anger 63,3 procent av lärarna att elevernas resultat på delprovet ”i hög grad” överensstämmer med elevernas övriga prestationer på kursen och 16,7 procent av lärarna anger ”i ganska hög grad”. För delprov Tala B5 anger 56,2 procent av lärarna ”i hög grad” och 25 procent anger ”i ganska hög grad”.

Lärares kommentarer på delprov Höra

Lärarna fick även ange om man anser att innehållet generellt i delprov Höra är ”bra”, ”acceptabelt” eller ”mindre bra”. Det stora flertalet lärare anser att innehållet i delprov Höra är bra eller acceptabelt i båda provversionerna (70 respektive 16,7 procent för B4; 71,9 respektive 15,6 procent för B5). Många av kommentarerna kring delprovet är

också positiva. Samtidigt förekommer kommentarer om att delprov Höra har upplevts som svårt. Ett urval kommentarer kring delprov Höra följer här:

- Bra relevant innehåll. (B4)
- Bra att det var person/er med invandrarbakgrund som berättade. (B4) Det började bra med en nysvensk som talade långsamt och med bra uttal. Så kom andra nyheter som gick i ett rasande tempo. Några elever blev skräckslagna. (B4)
- Det svåraste Höra-NP hittills. Det var mycket prat med mycket information även om det var tydligt pratat. (B4)
- Jag tycker att vissa av frågorna förutsätter att eleverna har kulturell bakgrundskunskap. (B4)
- Bra, lagom nivå. (B5)
- Provet innehåller vanliga ord som förekommer i läromedlet. (B5)
- Bra variation på frågor. Lite olika svårighetsgrad. Det vore bra med någon enkel fråga först, många elever är nervösa och ovana vid en provsituation så då kan det vara bra att den första frågan är lättare så att de slappnar av och känner sig säkra. (B5)
- Bra att det var tydligt olika personer. Ett klurigt prov, som visar om personen kan många ord och tolka innehåll. (B5)
- Höra proven är svårare och lurigare än förut, men kan ändå vara bra med den nivån. (B5)
- Höra B var svårt för samtliga elever. (B5)

Lärares kommentarer på delprov Läsa

Lärarna är även över lag positivt inställda till innehållet i delprov Läsa. På en fråga om man anser att innehållet generellt i delprov Läsa är ”bra”, ”acceptabelt” eller ”mindre bra” svarar en majoritet av lärarna bra eller acceptabelt (83,3 respektive 10 procent för B4; 78,1 procent respektive 6,2 procent för B5).

Kommentarerna kring delprov Läsa är varierade. Förutom kommentarer om att innehåll och uppgifter är bra, relevant och på lagom nivå, finns de som menar att enskilda uppgifter är svåra och andra som menar att tiden för genomförande av provdelarna är för lång. Nedan följer ett urval kommentarer som speglar variationen i åsikterna kring delprovet (av sekretesskäl kan dock inte enskilda kommentarer som rör specifikt innehåll i uppgifterna återges):

- Bra svårighetsgrad, bra uppgifter. Alltid svårt med uppgift, ex Läsa B 2A: Vilken dag? Där flera elever svarar med dag OCH tid och då får 0 poäng. Bra för att testa att de verkligen förstår frågan och inte bara hittar svaret i texten och skriver av. Jag upplever att provtiden för Läsa är väldigt generös. Många elever klarar av Läsa på 20–30 minuter. Även de som är svaga läsare har inte ork att sitta 60–70 minuter som provtiden kan vara. (B4)
- Det hade varit bättre att dela upp uppgift 3 […] så att info och fråga stod bredvid varandra. Står inget i målen om att de ska kunna orientera sig genom en större textmängd så det blir ju jättesvårt för elever med kort eller ingen skolbakgrund som är prelitterata. (B4)
- Tar upp de teman som ingår i B-kursen. (B5)
- Varierande och bra, positivt att den längre texten inte var först i provet. (B5)

Lärares kommentarer på delprov Skriva

En klar majoritet av lärarna är nöjda med skrivuppgifterna i provversionerna B4 och B5. I enkäten fick man ange om man anser att skrivuppgifternas innehåll är ”bra”, ”acceptabla” eller ”mindre bra”. En majoritet av lärarna anser här att uppgifternas innehåll är bra eller acceptabla (70 respektive 10 procent för B4; 45,4 respektive 36,4 procent för B2; 81,2 respektive 9,4 procent för B5). Kommentarerna kring skrivuppgifterna är få. De flesta kommentarer är positiva, men det förekommer också enstaka mer kritiska synpunkter, bland annat några som anmärker på att skrivuppgifterna liknar varandra i provversionerna för kurs B över tid. Nedan ges ett urval kommentarer som speglar variationen bland åsikterna kring delprov Skriva:

- Bra, men svårt att få variation i uppgifternas innehåll och instruktion, de kan ju inte så mycket svenska så det blir svårt att få variation i ämne och innehåll. (B4)
- Framtid ej i kursmålen på B. (B4)
- Mycket lämplig, bra svårighetsgrad. (B4)
- Frågorna var bra eftersom verb i presens används. Kravet på kurs B är att kunna använda presens och preteritum. (B5)
- Tydlig, bra uppgift. (B5)
- Känd uppgift för B-kursen. (B5)

Lärarna fick också svara på frågor om materialet i häftet Bedömningsanvisningar som hör till bedömning av delprov Skriva. Man fick bland annat ta ställning till om man anser att bedömningarna av elevlösningarna var ”för stränga”, ”rimliga” eller ”för milda”. De flesta anser att de är rimliga (50 procent för B4; 81,2 procent för B5). Samtidigt är det fler lärare som anser att bedömningarna är för milda än de som anser att bedömningarna är för stränga (för B4 anger 30 procent ”för milda”; för B5 anger 28,1 respektive 9,4 procent det samma). Förutom kommentarer om att man anser att bedömningarna är rimliga, finns flera som för fram att menar elevtexterna inte når upp till den nivå man förväntar sig. Ytterligare några efterfrågar en större variation av texter bland exemplen. Nedan ges ett urval kommentarer kring bedömningarna av elevexemplen (av sekretesskäl kan dock inte enskilda kommentarer som rör specifikt innehåll i uppgifterna återges):

- Bra texter med bra förklaringar. (B4)
- Lägsta nivån är låg. (B4)
- Jag tycker att bedömningarna har blivit mer generösa efter att betygsskalan ändrades från A-F till G-IG. Det känns som att det inte krävs så mycket i skriva som tidigare. Enkla huvudsatser räcker gott. Jag vill nog gärna att mina elever ska ha lite förståelse om omvänd ordföljd och inte bara ha subjekt i fundamentet, är jag för hård? (B4)
- Vi skulle vilja haft mer stöd av uppgifter där elever inte hade svarat så utförligt på alla 3 punkterna. (B4)
- En del var rimliga, men någon var lite för mild. (B5)
- Ribban är lågt lagd för godkänt. (B5)
- Sedan provskalan ändrades från A-F till G-IG så upplever vi att bedömningarna är snällare. Tidigare krävdes bisatser på C-kursen och omvänd ordföljd på B. Nu räcker det med enkla huvudsatser för godkänt på B. Mina elever har kunskap om omvänd ordföljd och när de börjar skriva med topikalisering (även om de inte alltid behärskar det) vet jag att de är redo att skriva prov. Har de inte någon insikt om/ testat på att skriva detta får de det jättesvårt på C-kursen. (B5)

Lärares kommentarer på delprov Tala

På frågan om man anser att uppgifterna i delprov Tala är ”bra”, ”acceptabla” eller ”mindre bra” svarar en majoritet av lärarna att de är bra eller acceptabla (70 respektive 13,3 procent för B4; 78,1 respektive 9,4 procent för B5). Även här ges kommentarer på innehåll och uppgifternas utformning. Kommentarerna från lärarna kring uppgifterna är mycket få flertalet av kommentarerna är positiva. Förutom kommentarer om att innehåll, instruktioner och uppgifter är bra, förekommer också enstaka kommentarer av mer negativ karaktär. Nedan följer ett urval kommentarer som speglar variationen bland åsikterna kring delprov Tala (av sekretesskäl kan dock inte enskilda kommentarer som rör specifikt innehåll i uppgifterna återges):

- Bra urval denna gång. (B4)
- Tydliga frågor. (B4)
- Det är ofta alltid samma tema kring B nivån när det gäller tala. Det går lätt för eleverna att öva in detta. (B4)
- Tala om framtid (vad ska du göra i helgen) är inte mål i B-kurs (B4)
- Normala förväntade ämnen att välja på. (B5)

Vad gäller det betygsstödjande bedömningsstödet Samtal på gång som ger stöd till bedömning av delprov Tala, har en majoritet av lärarna som svarat på enkäten till B4 angett att man har haft ”god” eller ”viss hjälp” av materialet (56,7 respektive 26,7 procent). För B5 är andelen lägre, samtidigt som en stor grupp angett ”kan ej svara” (37,5 procent har haft ””god hjälp, 18,7 procent har haft ”viss hjälp” och 40,6 procent anger ”kan ej svara”). Kommentarerna från lärarna här är få. Förutom positiva kommentarer finns bland annat de som efterfrågar exempel på samtal som inte når kraven för uppgiften. Ytterligare någon ifrågasätter rekommendationen i materialet om att inte spela in samtalen för bedömning i efterhand. Nedan följer ett urval som speglar kommentarerna kring Samtal på gång och övrigt material som hör till bedömning av delprov Tala i provet:

- mycket bra (B4)
- Jag hade önskat fler exempel och även önskat att det gick att få ett exempel på bedömningsportalen från en person som inte klarat tala. Kanske kan någon av provförfattarna läsa in vad som anses inte vara godkänt? (B4)
- Jag är skeptisk till rekommendationen att INTE spela in samtalen, eftersom det försvårar sambedömning. När jag har elever som gör NP är vi två lärare som genomför TALA, just för att det ska vara möjligt att sambedöma. Men jag vet andra lärare som genomför provet ensamma (antagligen av logistiska skäl eller för att de upplever att eleverna blir stressade av två lärares närvaro), och då är ju sambedömning inte möjligt utan inspelning. Dessutom: Vid gränsfall, som ju alltid förekommer, skulle det vara önskvärt att ta in en tredje bedömare (så gör vi på SKRIVA), men det går inte utan inspelning. Förmodligen gör det att vi tillämpar principen "hellre fria än fälla" i överkant. (B4)
- Jag vet att det blir svårt med integriteten, men något exempel på vad som inte är godkänt i TALA vore önskvärt - kanske att någon annan läser in dialogen, eller att den kommer i skrift. Här tycker jag att de som talar är starka i sitt språk. (B5)

Allmänna kommentarer och elevernas reaktioner på provet

I enkäten har lärarna möjlighet att lämna kommentarer om hur eleverna reagerar på provversionen samt lämna övriga kommentarer på provet. Av kommentarerna framgår att både elever och lärare överlag är positiva till provversionerna B4 och B5. Samtidigt framförs här även olika uppfattningar om svårighetsgrad. Bland kommentarerna finns också någon som påtalar att det kan vara svårt för lärare att förklara provets relation till kursbetyget för eleverna. Nedan följer ett urval som speglar variationen bland kommentarerna i enkäten:

Så reagerar eleverna på proven

- De reagerade på ett bra sätt. (B4)
- Några tyckte att det var svårt och några sa att det var lätt. (B4)
- Svårast för stv. 1 som vanligt men vi har förberett ordentligt för att de ska känna sig lugnare. (B4)
- Förstod instruktionerna och svårighetsgraden var väl anpassad. (B4)
- Eleverna upplevde att höra-delen var svår.
- De tyckte att det var tydligt. De var väl förberedda. (B5)
- De förstod uppgifter och instruktioner. (B5)
- En flertal elever frågade under provets gång om sidan 11 hörde ihop med sidan 10 i Läsa A. (B5)

Lärares allmänna kommentarer

- Vi testar av våra elever med gamla nationella prov, som visar godkända resultat. När de sedan gör dessa nya NP får de väldigt låga resultat. (B4)
- De kan missa en färdighet och bli godkända på provet. Det gör vårt arbete svårt att förklara för eleverna. (B4)
- Bra version. Inga "lurande" bilder. (B5)
- Det känns som ett bra, varierat och lagom svårt NP. (B5)
- Vi pedagoger upplever att provet var relativt enkelt. Som sagt, Läsa tar 20-25 minuter per del, merparten av eleverna har alla eller näst intill alla rätt på höra. (B5)

Avslutning

I föregående uppföljningsrapport behandlades provversionerna B1, B2 och B3, som alla gavs ut under 2022. Resultaten på nationell nivå visade där att andelen elever som uppnår kraven för delproven Tala respektive Skriva ökat och återhämtat sig efter de vikande resultaten för de närmast föregående provversionerna, som gavs ut och genomfördes under Covid 19-pandemin. För delprov Läsa och delprov Höra låg dock resultaten kvar på en lägre nivå än för de provversioner som genomfördes innan pandemin. I denna rapport behandlas provversionerna B4 och B5, som gavs ut 2023. Rapporten visar att andelen elever som uppnår kraven för delproven i B4 och B5 till stor del ligger i linje med resultaten för prov B1–B3. Dock utmärker sig resultaten för delprov Tala för B4 och B5, genom att en lägre andel av eleverna uppnår kraven för delprovet jämfört med flertalet tidigare provversioner.

En stark trend som har framkommit av resultaten från de nationella proven över tid är ett samband mellan längre utbildningsbakgrund och högre resultat på delproven. Samma bild framträder för provversionerna B4 och B5 och likt tidigare uppföljningar

är skillnaderna i resultat mellan olika utbildningsbakgrunder mindre för delproven Höra och Tala än för delproven Läsa och Skriva.

Av de inskickade svaren i lärarenkäten som hör till provversionerna B4 och B5 framgår att lärarna har haft stöd av samtliga tre provversioner, samt att elevernas resultat oftast ligger i linje med hur de har presterat tidigare på kursen, men med vissa variationer för delproven och provversionerna. En majoritet av de lärare som har svarat uppskattar innehållet i delproven och man anser att svårighetsnivån i stort är lagom. Precis som i tidigare uppföljningsrapporter lyfter lärarna fram både positiva och negativa aspekter av provet i sina kommentarer, exempelvis kommenterar vissa lärare att enskilda delprov eller uppgifter är svåra medan andra lärare kommenterar att samma delprov och uppgifter har varit lätta.

Bland de kommentarer från lärarna som utmärker sig handlar om bedömningarna av elevexemplen till delprov Skriva till samtliga tre provversioner. En majoritet av lärarna anser att bedömningarna av elevtexterna i lärarmaterialet är rimliga, men det är en större andel som tycker att de är för milda än gruppen som tycker att de är för stränga. Flera av kommentarerna i enkäten handlar om att man anser att bedömningarna är för milda i B4 och B5. Här kan man dock notera att det i resultaten för delprovet över tid inte går att se någon tendens till att en större andel elever än tidigare har uppnått kraven för delprovet i provversion B4 och B5.

I den här uppföljningsrapporten görs ingen analys på uppgiftsnivå, men provgruppen kommer att gå vidare med en fördjupad analys av insamlade resultat i arbetet med att utveckla proven och säkerställa provens kvalitet.

Provgruppen vill rikta ett tack till de lärare som har svarat på enkäten. Antalet inskickade prov och lärarenkäter till provgruppen är dock fortsatt relativt lågt. Detta riskerar att få en negativ inverkan på provgruppens möjlighet att följa upp och analysera resultat på uppgiftsnivå, vilket är av stor vikt för att kunna säkra kvaliteten hos provet och följa upp avvikelser i resultat på nationell nivå. Det gör det också svårt för provgruppen att på ett systematiskt sätt följa upp lärares åsikter om och uppfattningar av provet. Provgruppen vill därför skicka med en vädjan till alla skolor om att skicka in prov och att svara på lärarenkäter.

Referenser

Ahlgren, K., Lindberg, I., Olofsson, M., Rydell, M. (2016). Teoretisk modell för bedömning av vuxnas andraspråksutveckling med fokus på kommunikation i vardags-, samhälls- och arbetsliv. På internet: https://www.su.se/polopoly_fs/1.662710.1688120480!/menu/standard/file/Teoretisk%20modell%20för%20bedömning%20SFI%202016.pdf

Carlsen H.C., Rocca L., Machetti, S. 2023. Uneven language profiles & differentiated language requirements - recommendations for test developers, policy makers and employers. ALTE LAMI report. På internet: https://www.alte.org/resources/Documents/Carlsen_Rocca_Machetti_2023_ALTE%20LAMI%20Uneven%20profiles%20report.pdf

Skolverket (2020a). *Huvudmän om påverkan av coronapandemin. Insamling 2020- 04-16*. Skolverket. Stockholm.

Skolverket (2020b). *Lägesbild av situationen i gymnasieskolan med anledning av covid-19-pandemin. Insamling 21–25 september.* Skolverket. Stockholm.

Skolverket (2021c). *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning 3*. Skolverket. Stockholm.

Skolverket (2021b) *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning 4 – Tema komvux.* Diarienummer: 2020:1056. Skolverket. Stockholm.